

עודכן ב- 18/07/2005 09:54

ולמקרה ששכחתם: מתחולל ג'נוסייד

הזעקה המוסרית הושמעה ו"הוועד הישראלי נגד הג'נוסייד בדרפור" יצא לדרך, אבל הדברים שנאמרו בכנס ההקמה רק המחישו מדוע הטבח במערב סודאן נמשך והעולם עומד מנגד

מאת אריה דיין

בשבוע שעבר, יום לפני שמנהיגי שמונה המדינות העשירות בעולם התכנסו בסקוטלנד כדי לדון בסיוע שיושיטו לאפריקה, התכנסו בקמפוס החדש של האוניברסיטה הפתוחה ברעננה כמאה ישראלים כדי לדון באחד מעימותי הדמים המזוויעים ביותר שפוקדים את אפריקה - זה שבחבל דרפור, במערבה של סודאן. מאז תחילתם לפני יותר משנתיים, מעשי הזוועה בדרפור גבו את חייהם של כ-400 אלף בני אדם והפכו שניים וחצי מיליון נוספים לפליטים חסרי בית. מהדיווחים המגיעים משם דרך סוכנויות הסיוע הבינלאומיות הפועלות באזור, עולה כי בחודשים האחרונים חלה ירידה במספר בני האדם המתים בדרפור ממחלות, מרעב ומפעולות המיליציות הסרות למרותו של השלטון בחרטום. גם אחרי הירידה הזאת מספרם עומד, כנראה, על כמה עשרות אלפי איש בחודש. הטבח ההמוני בדרפור עלה לכותרות העיתונים בעולם לפני קצת פחות משנה, כאשר הממשל האמריקאי הגדיר אותו כרצח עם ודרש ממועצת הביטחון של האו"ם לקבל החלטה שתגדירו כך. מאז, דווקא אחרי שהוגדר כרצח עם, הוא שב ונעלם מהתודעה.

בנוף הכנסים וימי העיון המתקיימים כמעט מדי יום באוניברסיטאות הישראליות, הכנס על דרפור אמור היה להיות יוצא דופן במקצת. מארגניו, ובראשם הפרופסור יאיר אורון, העוסק במחקר ובהוראה על מעשי ג'נוסייד ברחבי העולם באוניברסיטה הפתוחה ובסמינר הקיבוצים, התכוונו לכנס שלא יסתפק בנייתוח אקדמי של הבעיה אלא ישמיע גם זעקה, מוסרית באופיה, נגד הג'נוסייד המתבצע בסודאן. הדיון האקדמי, שאליו הוזמנו שלושה אנשי אקדמיה המתמחים בסודאן ובאפריקה, אמור היה לשמש בעיקר תפאורה נאותה, גם להשמעת הזעקה הזאת וגם לייסודו של "ועד ישראלי נגד הג'נוסייד בדרפור". הפרופ' אורון, שיזם את הקמת הוועד כששב באחרונה מכנס של חוקרי ג'נוסייד שהתקיים בארה"ב, סבור שבדומה לוועדים הפועלים בארה"ב ובאירופה יוכל הוועד הישראלי להגביר את המודעות לנעשה בדרפור ולגייס את דעת הקהל נגד הג'נוסייד.

נשק לרואנדה? מישראל?

אופיו של הכנס בלט כבר מכותרתו, שחרגה במקצת מהאובייקטיוויות המכתובה בדרך כלל

את כותרותיהם של כנסים אקדמיים. כותרת ההזמנה שהפיצה האוניברסיטה הפתוחה לקראת האירוע היתה "ג'נוסייד בדרכור, סודאן - אל נאמר שלא ידענו" ובתחתיתה, מתחת למקבץ נתונים סטטיסטיים על הנפגעים בדרכור, נכתב "הטבח ממשיך - והעולם עומד מנגד". הזעקה המוסרית הושמעה והוועד אכן הוקם, אבל רוב הדברים שנאמרו בכנס המחישו היטב מדוע "הטבח ממשיך והעולם עומד מנגד". אף לא אחד מהדוברים בכנס לא הצדיק בגלוי את העמידה הזאת מנגד, אך מנימת דבריהם של רובם עלה סוג של השלמה עם המצב. חלק הטילו את האחריות לג'נוסייד על הקולוניאליזם והמדיניות האמריקאית, חלק על המנהיגות האפריקאית המושחתת ואחרים על האיסלאם השולט בסודאן. סך כל ההסברים יצר את התחושה כאילו מעשה הג'נוסייד בדרכור, ואלה שקדמו לו לפני עשור ברואנדה, הם מעין גזירת גורל, שאין דרך למנוע אותה. עד לסופו של הכנס, מטרתו הראשית כמעט ונשכחה.

חלקו הראשון דווקא מילא אחר כל הציפיות. "אחרי מלחמת העולם השנייה", פתח ואמר הפרופ' אורון, "קיווינו, בנאיויות ובתמימות, שהשואה היהודית תהיה הג'נוסייד האחרון. היום אנחנו רואים שהעולם נותן לדברים האלה להתרחש שוב ושוב, פעם אחר פעם. אחרי השואה חשבנו, ורבים חושבים כך גם היום, שאם העולם היה יודע את העובדות, מעשי הרצח היו נפסקים. חשבנו שהג'נוסייד הארמני והשואה היהודית התאפשרו בגלל שהעולם לא ידע בזמן אמת את כל העובדות. אבל הג'נוסייד ברואנדה ומעשי רצח העם ביוגוסלביה התרחשו מול עיני התקשורת העולמית, שדיווחה עליהם בהרחבה. וגם על דרכור התקשורת מדווחת. ניקולאס קריסטוף, מה'ניו יורק טיימס', כותב על דרכור כל שבועיים. תחילה השתמש במונח 'טבח'. אחר כך עבר להשתמש ב'טיהור אתני'. מאז אמצע 2004 הוא קורא לזה ג'נוסייד ומסביר שוב ושוב, שעל מה שמתרחש בדרכור ניתן להחיל את כל ההגדרות של ג'נוסייד. הכל מתפרסם, הכל גלוי, אבל הג'נוסייד נמשך".

"רוב האנשים שחיו בזמן השואה לא נמנו עם הרוצחים וגם לא עם הקורבנות, אלא עם העומדים מהצד", המשיך ואמר אורון בדברי הפתיחה. "עלינו, על החברה הישראלית, הוטל ללמוד את הלקח הזה, אבל היום אנחנו רואים שרוב הישראלים נמנים עם אלה שעומדים מהצד, עם אלה שמעבירים לערוץ אחר כל פעם שבטלוויזיה מופיעות תמונות מרואנדה או מדרכור. פעם חשבתי שמי שעומד מהצד נושא בחלק מהאחריות לג'נוסייד. היום אני חושב שמי שעומד מהצד נושא גם באשמה". בספר שהוציא לאור לפני כמה חודשים ("הכחשה - ישראל ורצח העם הארמני", בהוצאת "מבע") הוא כתב ש"ממקורות שונים הצטברו עדויות לכך שייטכן שישראל סיפקה נשק לרואנדה בזמן הג'נוסייד". ארגון אמנסטי הבינלאומי, הוסיף, פירסם עדויות של טייסים בריטים, שטענו כי הטיסו ארגזי נשק מנתב"ג לרואנדה. "מאז פרסום הספר חלפו כבר ארבעה חודשים ואף אחד לא הגיב", אומר אורון, "כלום. שתיקה מוחלטת. כאילו פירסמתי עובדה טריוויאלית".

אחרי דברי הפתיחה הקשים של אורון הוקרן בכנס סרט קשה הרבה יותר, שהבמאי הישראלי ארז ציץ? ינוב צילם בסודאן. "צעקת בן החמש" צולם בדרום סודאן, לא בדרכור. הוא אינו עוסק בג'נוסייד בדרכור אלא ברעב שפקד בשנות התשעים את דרומה של סודאן, בעקבות סכסוך דמים פנים-סודני אחר, שהסתיים כבר בהסכם שלום. בתמונות תקריב מזעזעות, שנמשכות יותר משעה, הוא מראה איך ילדים מכוסי זבובים גוועים ומתים, איך אמהותיהם המותשות אדישות כבר לגורלם ואיך אנשי הסיוע המערביים מתקשים להצילם. "הסרט עוסק במה שקרה בדרום סודאן ב'98", אמר ציץ-ינוב, "אבל תמונת המצב שהוא

מציג אינה שונה מתמונת המצב בדברפור של היום. וזה מצב בלתי אפשרי". ציץ-ינוב מתגורר היום בוונקובר שבקנדה, שם הפיק את סרטו על בסיס צילומים שצילם כאשר היה עורך חדשות החוץ של ערוץ 2 ונשלח מטעמו לדרום סודאן, ופעיל בוועד הקנדי נגד הג'נוסייד בדברפור. "מציקה לי השאלה האם לא איחרנו כבר את המועד", אמר בכנס. "אני חושש שהדיווחים המוסרים על ירידה במספר המתים בדברפור נובעים מהעובדה, שכבר אין שם את מי להרוג".

מתי ארה"ב מתערבת

אחרי דברי אורון שפנו אל המצפון וסרטו של ציץ-ינוב שפנה אל הרגש, באו הסבריהם של המומחים והערותיו של הקהל והבהירו מדוע יהיה זה סביר מאוד להניח, ששתיקת העולם וישראל לנוכח המתרחש בדברפור תימשך גם בעתיד. "ארה"ב מתערבת רק באזורים שבהם יש לה אינטרס אסטרטגי להתערב", הסביר הפרופ' ארנון גוטפלד, מומחה להיסטוריה ולמדיניות אמריקאית מאוניברסיטת תל-אביב, כאשר מישהו בקהל דיבר על מחויבותו של ג'ורג' בוש לזכויות האדם. "יש אזורים בעולם שבהם האינטרסים הלאומיים שלה כל כך חשובים, שהיא מוכנה אפילו להילחם. אבל מה לעשות אם סודאן איננה אחד האזורים האלה?"

כשמישהו אחר הזכיר שקולין פאואל הכריז אשתקד, עוד בהיותו מזכיר המדינה של ארה"ב, שבדברפור מתנהל ג'נוסייד, גוטפלד אמר ש"אפשר לפקפק בערכה של הכרזה כזאת אם לא מתלווה אליה מעורבות", הזכיר את העובדה שהיא הושמעה ערב הבחירות לנשיאות ארה"ב ורמז לקשר בינה לבין רצונו של בוש למשוך מצביעים שחורים. "ברור לחלוטין שאחרי שבוש נבחר מחדש, וגם אחרי שהממשלה בסודאן הסכימה להעביר לארה"ב כמה אנשים שהיו כנראה פעילים ב'אל-קאעדה', עניינו של הממשל האמריקאי בג'נוסייד בדברפור פחת בצורה דרמטית. זו עובדה. ממשל בוש מוכן לעצום עיניים כלפי כל מי שיהיה מוכן להשתתף במלחמה שלו נגד הטרור הבינלאומי".

"הסכסוך בדברפור הוא סכסוך פנים? סודני, בין השלטון המוסלמי? הערבי בחרטום, שאמון על אתוס של מדינה ריכוזית, לבין מוסלמים אפריקאים באזור פריפריאלי שמרדו נגדו", אמרה הד"ר יהודית רונן, מומחית לסודאן המלמדת באוניברסיטאות תל-אביב ובר?אילן. "דברפור מרוחקת מאוד מחרטום, ותמיד הוזנחה והודרה ממשאבי המדינה. גם המורדים עצמם מסוכסכים ביניהם ולארה"ב אין עניין להתערב בנעשה שם. לפני עשרים שנה היתה שם, באותו אזור, מלחמה בין צ'אד ללוב. אז ארה"ב התערבה, כי זה היה עדיין בתקופת המלחמה הקרה. היום זה כבר לא מעניין אותה. היא שקועה במלחמות בעיראק ובאפגניסטאן, ורק בחודשים האחרונים איבדה בהן עשרות חיילים. מה היא צריכה גם את סודאן על הראש?"

גם מדבריה של הד"ר רונן וגם מאלה של הפרופ' חגי ארליך, מזרחן מאוניברסיטת תל-אביב שהסביר כי מדובר בסכסוך בין "איסלאם דורסני" ל"איסלאם מתון", אפשר היה להבין שבקונסטלציה הבינלאומית הנוכחית אין דרך להפסיק את הג'נוסייד בדברפור. נימה דומה של השלמה עלתה גם מהערותיהם של אחדים מהנוכחים בקהל. מישהו בקהל טען שמעשי הטבח בסודאן יימשכו כי מצרים מעוניינת לערער את יציבות שכנתה, השולטת על מקורות הנילוס (הפרופ' ארליך: "זה לא נכון. למצרים יש אינטרס עליון בסודאן יציבה"); מישהו טען

שמעשי הטבח באפריקה יימשכו כי קיים פער הולך ומתרחב בין הגידול באוכלוסייה לבין הירידה בייצור המזון (הפרופ' גוטפלד: "לא נכון. אין שום מחסור במזון, יש רק בעיה בחלוקתו"); ומישהו אחר טען שהג'נוסייד יימשך כל עוד תמשיך ארה"ב לדבוק במדיניות מתבדלת. אף אחד לא טען שעל ישראל לנקוט פעולה כלשהי להפסקת הג'נוסייד, אך היה מישהו שדווקא הזכיר שישראל עדיין לא פרעה את חשבונה עם מדינות אפריקה, "שבגדו בה במלחמת יום הכיפורים".

ואף על פי כן, כמה עשרות מבין באי הכנס חתמו בסיומו על מסמך, שבו הביעו נכונות להצטרף לוועד הישראלי נגד הג'נוסייד בדרפור. "לא רק שיש מקום להקמתו של ועד כזה אלא שיש לנו, כיהודים וכישראלים, חובה להקים אותו", אמרה לאחר הכנס הד"ר רונן. הוועד, סייגה אחר כך את דבריה, יצטרך לעסוק רק בשאלה ההומניטרית ובשום אופן לא בשאלה הפוליטית. "אסור שהקמת ועד כזה תתפרש כהתגייסות של ישראל נגד מדינה ערבית, במקרה הזה נגד סודאן", הסבירה.

"הוועד הישראלי", כך סבורה רונן, "צריך לפעול בעד האנשים שגוועים ברעב ובמחלות ובשום פנים ואופן לא נגד סודאן. אני לא רואה את ממשלת סודאן מאפשרת להכניס לשטחה סיוע עם התווית 'ישראל', אבל אני חושבת שמוטלת עלינו חובה מוסרית לעשות ככל יכולתנו, גם אם היא מוגבלת, כדי לעורר מודעות כלפי הג'נוסייד וכדי להזעיק עזרה לנפגעים בכל מקום אפשרי. אני יודעת שהקלישאה הזאת נשמעת כבר שחוקה מרוב שימוש, אבל היא בכל זאת נכונה. אתה חייב לפעול נגד הג'נוסייד בדרפור כדי שיהיה לך מה לענות לילד או לנכד שלך, כאשר ישאל אותך איפה היית כאשר זה קרה".

כל הזכויות שמורות, "הארץ" ©

סגור חלון